

Ressenyes Bibliogràfiques

RESUM

A continuació publiquem les ressenyes dels dos darrers volums de la revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, *Aplec de Treballs*, que corresponen als números 31 i 32 i als anys 2013 i 2014, escrites pels presentadors de sengles publicacions, Dr. Antoni Carreras i Casanovas i Dr. Josep M. Sans i Travé. Hem respectat la construcció del text de cadascun d'aquests presentadors. Aquesta secció resta a disposició per a recollir les ressencions de publicacions amb temàtica de la Conca de Barberà, que els diferents autors ens facin arribar.

RESUMEN

A continuación publicamos las reseñas de los dos últimos volúmenes de la revista anual del *Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Aplec de Treballs*, correspondientes a los números 31 y 32 y a los años 2013 y 2014, escritas por los presentadores de las referidas publicaciones Dr. Antoni Carreras i Casanovas y Dr. Josep M. Sans i Travé. Hemos respetado la construcción del texto de cada uno de estos presentadores.

Esta sección está a disposición para recoger las resenciones de publicaciones de temática referent a la comarca de la Conca de Barberà, cuyos autores nos remitan.

ABSTRACT

Then publish the review of the last two volumes of the annual journal of the *Centre d'Estudis de la Conca de Barbera, Aplec de Treballs* corresponding to the numbers 31 and 32 and the years 2013 and 2014 both publications written by presenters Dr. Antoni Carreras Casanovas and Dr. Josep M. Sans Travé. We respected the construction of the text of each of these presenters. This section remains available for pick ressencions publications themed Conca de Barbera, that different authors make us go.

Ressenyes Bibliogràfiques

L'APLEC DE TREBALLS NUMERO 31 (2013)

Antoni Carreras Casanovas

Aquest nou número de la revista del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà està dedicat a homenatjar a dos personatges de la vida cultural de la Conca, el pare Jordi Bou i Simó, espluguï, músic i monjo del monestir de Santa Maria de Poblet, glossat per Gener Gonzalvo i Bou, i el Doctor Ramon Maria Masalles i Saumell, botànic blancafortí i mestre de naturalistes, glossat per Josep M. Ninot Sugrañes. La revista aplega un total de tretze articles repartits en vuit apartats: Biografia dels homenajats, història medieval, moderna, contemporània, art, patrimoni artístic, fonts arxivístiques i bibliogràfiques i memòria d'activitats.

El primer article és d'ISABEL COMPANYS FARRERONS, *L'Ingrés de Joan Fonoll de Vinaixa, com a donat de l'Hospital de Santa Maria Magdalena de Montblanc per a la seva administració l'any 1327*. Ens parla d'un pergamí trobat al fons de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt que ens desvela els motius que tingué el personatge per entrar en germandat en un hospital medieval i les tasques que hi desenvolupà.

Comença amb una aproximació a l'origen de l'Hospital de Santa Magdalena, com a resultat de la fusió al s. XV de l'Hospital de Sant Bartomeu (1266), situat darrera l'absis de Sant Francesc, amb l'Hospital de Santa Magdalena, arran de la decisió de l'arquebisbe Pedro de Urrea, en compliment d'un decret de Ferran II d'agrupar els hospitals locals per tal de millorar-ne l'assistència.

El donat, Joan Fonoll, es lliura a l'hospital com a germà per a tenir cura de la direcció i administració dels béns i possessions de l'hospital amb tota escrupolositat. Aporta el seu patrimoni i a canvi demana que se'l mantingui, se li doni menjar i veure, calçat, roba i teles per vestir. Confessa haver estat abandonat per la seva dona Raimunda, la qual vaga pel món des de fa vuit anys (*que vadit vagabunda per mundum*).

Es devia tractar d'un personatge instruït i experimentat en coneixements de comptabilitat i gestió del funcionament de la institució, doncs l'abast de les tasques que, saber de comptes, organització i disciplina) el devien fer un home competent per aquest afer.

Aplec de Treballs

Montblanc 2013

.....
Homenatge al P. Jordi Bou i Simó
i a Ramon M. Masalles i Saumell

CENTRE D'ESTUDIS DE
LA CONCA DE BARBERÀ

31

GABRIEL SERRA SENDRÓS ens parla de *La construcció de la Font de la plaça de la Font de la Pasquala (1727-1730)*. L'autor intenta aportar una solució al desllorigador de la construcció de la font Major o de la Plaça de Montblanc, datada lapidàriament el 1804, però iniciada documentalment el 1729. Ens diu que l'origen rau en la necessitat de sanejament de l'aigua de boca que els monblanquins bevien dels tolls fangosos d'una zona d'aiguamolls (actualment hort del Portuguès) i del riu, aigües avall del Riuot, cosa que provocava epidèmies de tifus i paludisme (*constelación*). Les malalties havien contagiat al voltant d'un 25% de la població, amb una mortalitat d'unes dues-centes cinquanta-sis persones entre 1725-27. Preocupats, acudiren al rei Felip V exposant la misèria que es vivia a la vila i la propagació de les infeccions arreu de la comarca. Aquestes súpliques van commoure al monarca i va ordenar la construcció de la Font de la Pasquala. Hom diu que els regidors de la vila s'havien oposat a tapar els tolls fangosos perquè així tenien un motiu per no pagar impostos tot al·legant que les malalties feien estralls a la vila i la misèria impedia pagar-los.

Les despeses per pagar la construcció de la font es feren imposant un delme dels fruits a tots els montblanquins i amb els diners estendre la canalització des de la Pasquala, a dessecar els tolls i construir la font. Però les obres van portar un seguit de problemes: la manca de licitadors per l'obra, oposició dels propietaris de l'aigua: la Comunitat de Preveres de Montblanc que van proposar una altra captació la de la font de Sant Josep. La decidida intervenció del rei Felip V, desencallà l'empresa i s'acabà el 1730.

Unes obres de millora a la canonada i proveïment determinaren la data de 1804, quan la font ja feia setanta anys que estava feta.

JOAN M. QUIJADA BOSCH aprofundeix en la *Disputa entre Vimbodí i l'Espluga per la cura d'ànimes dels habitants del terme de Poblet (1799-1879)*. Article dedicat a estudiar la jurisdicció eclesiàstica entre els rectors de Vimbodí i l'Espluga per veure qui tenia competència per administrar els sagraments del baptisme, eucaristia, extremunció, matrimoni als habitants que vivien en masies i fora dels murs el monestir de Poblet.

Una disputa derivada del conflicte permanent entre Vimbodí i l'Espluga i el Monestir de Poblet al llarg de la història i motivada per una sentència que atorgava competència al rector de l'Espluga per administrar els sagraments als habitants del terme de Poblet. El 1843 s'enfrontaven per aquesta raó el rector de Vimbodí, Mn. Antoni Torrents i el de l'Espluga, Mn. Antoni Serret, els quals presentaven sengles informes a l'arquebisbat tot defensant cadascun les seves raons. El conflicte no es va arranjar i va tornar a renéixer el 1879. Fou llavors quan l'ajuntament de Vimbodí presentà un nou informe a l'arquebisbat. Entre les raons manifestaven: motius històrics de la donació de les terres de Poblet que, un cop amortitzat el monestir, retornaven les terres a Vimbodí; problemes per la distància d'alguns feligresos que vivien en masies allunyades tres quarts d'hora de Vimbodí, i a una hora i mitja l'Espluga, tot al·legant que quan arribava el capellà de l'Espluga el malat ja estava mort; si algú moria de mort natural era enterrat al cementiri

de l'Espluga, mentre que si ho feia de mort accidental al de Vimbodí, per raó de la jurisdicció civil corresponent a Vimbodí. El rector de l'Espluga Mn. Pere Català, esgrimia tot el contrari, que el monestir tenia un monjo amb el càrrec de vicari nutil atorgat pel rector de l'Espluga que podia administrar els sacraments als habitants de les masies. L'arquebisbe altre cop va mantenir la situació com havia estat sempre, la jurisdicció civil corresponia a Vimbodí i l'administració dels sacraments al rector espluguí i així s'ha mantingut fins l'actualitat.

MANEL MARTÍNEZ GARCIA ens presenta *Josep Reig i Palau (1863-1917). Pioner de l'educació ambiental al Bosc de Poblet*. Amb motiu del 150è aniversari del naixement de Josep Reig, l'autor ens mostra una visió diferent de l'enginyer forestal: la vessant pedagògica pel que fa a l'educació mediambiental.

Ens explica que una de les conseqüències negatives que va originar la desamortització, fou la incertesa que generà pel fet que moltes masses forestals passessin a mans públiques i fossin desforestades. Sortosament el Bosc de Poblet fou inclòs el 1862 en el catàleg d'Utilitat Pública per exceptuar-ne la venda. Si a aquesta circumstància hi afegim la Llei de 1872 de Repoblació Forestal, trobarem les claus de la conservació del Bosc de Poblet.

A la vegada, el 1901 l'Estat creava el Servei Hidrològic Forestal, amb la finalitat d'actuar a les capçaleres més necessitades dels rius on el bosc requeria una actuació. S'encarregà a Josep Reig un informe tècnic per determinar les zones on actuar de diversos rius catalans. Reig s'esforçà en convèncer la necessitat de repoblació d'aquestes conques altes del riu Francolí per tal d'evitar els aiguats torrencials i l'erosió del terreny amb les pluges. El 1903 Reig inicià els treballs de repoblació al Bosc de Poblet i es prohibí el carboneig, pastures i tales forestals. Com argumentari, Reig exposa la cultura forestal que hi ha a França i els avantatges que aporta a la població, tot justificant, en aquest cas, la proximitat del monestir, el Balneari de Vil·la Engràcia, les fonts ferruginoses.

El 1906 s'expropià la finca de la Pena, propietat particular i posa de manifest el mal estat de part del bosc a causa de la desforestació pel conreu i pastures. El 1910 construïa la casa per a habilitar-la com a Centre d'Interpretació de la Natura, on començà a rebre visites d'excursionistes i destacades personalitats, que lloaven la tasca educativa de Josep Reig en la repoblació i divulgació del patrimoni forestal.

ANTONI CARRERAS CASANOVAS esbrina un dia de la vida l'Albert Einstein l'article, *Seguint el rastre d'Albert Einstein per l'Espluga de Francolí i Poblet 1923*. Arran de la invitació que l'Estat espanyol i el govern de la Mancomunitat de Catalunya van fer al físic alemany Albert Einstein el 1923, es documenta la seva presència a l'Espluga de Francolí i al Monestir de Poblet el diumenge 25 de febrer a través de tres fotografies conservades a l'*Archivo General de la Administración* (Madrid).

Una anàlisi exhaustiva de les fotos mitjançant l'estudi de la posició de les ombres projectades pels personatges i pels edificis, ens assabenta de l'horari que va marcar la visita de l'il·lustre físic a l'Espluga i Poblet. Segons les constatacions fetes a través de diverses fotografies realitzades el mateix dia 25 de l'any actual i en intervals horaris diferents, s'ha pogut esbrinar l'hora de les fotos, cosa que ha permès reconstruir l'estada a l'Espluga i Poblet.

Possiblement, Einstein arribà a l'Espluga sobre dos quarts d'una o la una del migdia, dinà a la fonda Ibèrica i en acabar es feren dues fotos entre tres quarts de dues i les dues, acompanyat d'uns quants vaillets que estaven segurament admirats pel vehicle estacionat davant la fonda. S'han identificat tots els personatges espluguins que hi apareixen, amb els noms i cognoms. També s'ha identificat el model del cotxe, Elizalde, tipus 26, matrícula B-6592, propietat de Vicenç Illa Cerdà.

Tot seguit prosseguí el viatge cap a Poblet on arribà entorn a un quart de tres de la tarda, visità el malmès monestir i cap a les tres o dos quarts de quatre, es realitzà una altra fotografia al sobreclaustrer del monestir, a l'angle nord-est, acompanyat de la seva esposa Elsa Einstein, Rafael Campalans, Bernat Lassaletta Perrin, i possiblement Ventura Gassol. La foto fou feta per Cassimir Lana Sarrate. Posteriorment signà al llibre d'honor del cenobi, on consta la seva firma, i cap a les cinc de la tarda retornà a Barcelona. Cosa que ha fet descartar la possibilitat que Einstein es quedés a dormir a l'Espluga el dia abans, atès que el dissabte, havia pronunciat una conferència a la ciutat comtal a les set de la tarda, i tampoc després de la visita, ja que dilluns tenia programada una visita a les esglésies paleocristianes i romàniques d'Egara (Terrassa), acompanyat de Puig i Cadafalch.

A Barcelona pronúncià diverses conferències i establí amistat amb Rafael Campalans, amb qui li unia una ideologia política socialista similar, malgrat que Campalans es manifestava com a nacionalista, cosa que sorprengué a Einstein. Campalans també fou el mitjancer de l'entrevista que Albert Einstein mantingué amb el sindicalista de la CNT, Àngel Pestanya. Einstein visità el país en uns temps difícils, el 10 de març era assassinat Salvador Seguí, el *Noi del Sucre*, i pocs mesos després el general Primo de Rivera donava el cop d'Estat que establia un directori militar. Un dels objectius de les noves autoritats fou fer desaparèixer l'obra de la Mancomunitat i Rafael Campalans, per la seva ideologia fou expulsat de l'Escola d'Industrials.

En definitiva un recorregut per la insòlita visita d'Albert Einstein en terres de la Conca de Barberà i la seva estada a Barcelona l'any 1923.

CARLES BERTRAN I BRUGUERA ens presenta a *Concepció Jané i Anguela. Retrat d'una mestra precursora a Barberà de la Conca (1093-2007)*, retrat biogràfic d'una mestra que exercí a Barberà durant la II República i, que destacà pel seu model educatiu de qualitat, igualitari i laic.

Comença per ubicar l'escola a les dependències del costat sud el castell des del segle XVIII, cosa que motivà l'arranjament i protecció d'aquella part de la construcció medieval. El fet d'ubicar l'escola al castell, ha marcat a nombroses generacions de barberencs que han considerat el castell com l'escola del poble i que els ha unit en un sentiment d'identitat col·lectiva de pertinença.

Destaca el paper educatiu i d'alfabetització de l'escola de Barberà des la seva creació el 1858 i també la influència lliurepensadora i progressista que va exercir aquesta escola municipal en la les elits de Barberà de final del segle XIX. Una influència ideològica que donaria com a fruit el moviment cooperatiu i la creació de la Societat de Treballadors Agrícoles del poble de Barberà. El caràcter socialista d'aquesta entitat portaria a la creació el 1910 d'una altra escola, l'escola laica de la Societat, sufragada pels socis. Amb tot aquesta escola era sols per nens, mentre que la municipal era mixta, cosa que deix entreveure la importància secundària de l'educació de les nenes, «els nens anaven a estudi i les nenes a costura» ideari molt corrent en aquells moments.

Entre les mestres del Castell hi havia Concepció Jané (*Doña Conchita*), nascuda a Bràfim el 1903. El 1931 prengué possessió com a mestra interina a Barberà, on seguí un model educatiu progressista basat en la igualtat dels nens i les nenes. El 1934 es traslladà a Martorell, una vegada guanyades les oposicions, on exercí fins el 1941. Acabada la Guerra civil fou sotmesa a un Consell de Guerra per haver militat a la Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT i fou inhabilitada i traslladada posteriorment a Guadalajara en espera de la sentència, dictada el 1944, que resolgué la seva separació del cos. Posteriorment fou rehabilitada i retornà a Catalunya fins la seva jubilació el 1973 a Puigpelat. Va morir als 104 anys a Valls. En definitiva una mestra precursora que va voler trencar les desigualtats de classes i de gènere pròpies d'aquella època i que deixà empremta als seus alumnes. Per la seva trajectòria educativa va ser homenatjada el 2010 al Castell de Barberà, allí on havia exercit amb tanta dedicació.

JOSEP M. GRAU PUJOL ens aporta un nou estudi migratori, com els que ens té acostumats, *Emigració de la Conca de Barberà vers el Camp de Tarragona: Alcover i la Selva en el primer terç del segle XX*. Aquesta vegada és la migració, produïda com a conseqüència de la fil·loxera de final del segle XIX a les terres vitivinícoles de la Conca, amb fluxos migratoris cap a Barcelona i Camp de Tarragona, però ara centrat en les poblacions de la Selva, Alcover i Constantí.

Posa de manifest l'extrema pobresa que obligà a l'èxode, atès que el cens de pobres de Reus de 1906 i el de la Casa de la Caritat de Reus de 1918, fan palès els conquncs registrats en aquestes establiments de caritat.

L'estudi es basa en els padrons municipals de 1924 de les poblacions assenyalades, entre les què destaca Alcover amb setanta quatre desplaçats, principalment provinents de Rojals, Montblanc, Vimbodí, Vilaverd i Vallclara. Després li segueix la Selva del Camp amb cinquanta

quatre conques, procedents de Vimbodí, l'Espluga, Montblanc i Vilaverd, poblacions connectades pel ferrocarril. I la tercera posició, Constantí amb vint-i-cinc, destacant l'origen espluguís dels immigrants. Remarca la joventut de les masses migradores (entre 16-30 anys en la majoria dels casos). Pel que fa als períodes un 36% emigraren amb motiu de la fil·loxera i el 47% restant entorn a la Primera Guerra Mundial. Respecte a l'ocupació, cal dir que majoritàriament són pagesos i alguns menestrals (sabaters, ferrers). Ben aviat aquesta població s'integrà en els llocs de recepció majoritàriament amb maridatges locals. Acaba amb un apèndix documental que relaciona els noms, origen i filiació dels emigrants conques al Camp de Tarragona.

JAUME FELIP SÁNCHEZ ens fa una descripció molt acurada sobre la construcció de *L'Església gòtica de Sant Salvador de Vimbodí (s. XV-XVI)*. Les primeres referències daten del 1189 i malgrat les diverses opinions, es creu que la primitiva església estava situada en el mateix lloc enturonat on és avui. Com moltes esglésies, al segle XIV fou ampliada, durant l'abadiat de Ponç de Copons. Les fases constructives són bastant uniformes: similitud del carreuat de l'edifici i altres elements constructius de l'obra, cosa que indica una seqüència constructiva bastant seguida. Primer es devia construir el presbiteri, i després el segon i tercer tram en temps ja de l'abat Domènec Porta.

L'estudi de dos documents de 1502 i 1503 inèdits d'establiment de censals, permet afirmar a l'autor que les despeses foren sufragades pel municipi de Vimbodí i no per Poblet, com es podia suposar.

L'edifici mostra moltes característiques del gòtic bearnès propi d'aquest període: la proporcionalitat del temple, planta rectangular, contraforts ressortits, campanar al darrer tram, amb contraforts bisectrius i la porta lateral al tram anterior ens recorda esglésies franceses de Bearn, Aquitània. La presència de mestres i picapedrers occitans, gascons, llemosins, borgonyons o bascos no era estranya a la nostra comarca al segle XV: a Blancafort els hem pogut documentar treballant pocs anys abans de la Guerra Civil catalana. El conflicte bèl·lic els allunyà fins al darrer quart del mateix segle.

Un estudi descriptiu, fet amb un llenguatge tècnic acurat, amb una aportació i interpretació inèdita dels dos documents de 1502 i 1503.

ANNA-ISABEL SERRA MASDÉU, *L'església parroquial de Vilanova de Prades a final del segle XXVIII: aspectes econòmics i constructius*. Descriu les trifulgues de l'enderrocament de l'església medieval de Vilanova de Prades i la construcció de la nova església parroquial de Sant Salvador a les darreries del segle XVIII, fruit de la necessitat d'una ampliació i millores, sufragada pels delmes dels habitants de Vilanova i els rendiments de la producció agrícola de cada propietari. Els problemes sorgiren entre els propietaris que tenien terres en altres pobles i que també havien de pagar els delmes i primícies per sufragar dues esglésies. També es donava

el cas de propietaris residents a altres localitats que no volien pagar, cosa que comportà una solució sancionadora que doblava el pagament als morosos.

Es coneix el contracte fet amb el mestre de cases de Reus Pere-Joan Llagostera que s'encarregaria d'aixecar la capella de Sant Antoni de Pàdua a canvi d'una determinada part de les collites de la població. Ens desvela el contracte de les obres de la nova església de Sant Salvador, el 28 de desembre de 1774, signat amb el mestre de cases de Poboleda, Miquel Vilà, per vuit mil cinc-centes trenta-vuit lliures, tretze sous i quatre diners. Miquel Vilà disposava de vuit anys per construir-la. Entre el plec de condicions establertes, crida l'atenció que s'imposa al constructor que la nova església hauria de tenir elements semblants a altres esglésies del Priorat com la de Porrera (una porta de melis igual de gruixuda, barrat d'alber, ferros...) o bancs com els de Cornudella del Montsant. Com era costum secular, el constructor i la seva família tindrien casa a la població, amb assistència de metge i cirurgia gratuïts.

En definitiva, una obra que representa un esforç per a la població i que pren models de les esglésies coetànies del Priorat i la Conca, però amb unes característiques particulars que la fan singular.

FRANCESC MARCO PALAU, aprofundeix en el pintor Matias Palau Ferré, *Montblanc i la Conca de Barberà i el pintor Maties Palau Ferré: Imaginari, obra i referència*. Una aproximació de la força dels conceptes de Montblanc i de la Conca de Barberà en Palau Ferré. La seva població nadiua i, per extensió, la seva comarca, marquen el seu imaginari vital, és l'espai que l'inspira, i el territori es veu reflectit en la seva obra pel que fa als paisatges, i la seva gent, si parlem de retrats.

En una petita biografia del pintor, l'autor destaca la seva formació parisenca. El 1957, Maties decideix, aconsellat per Antoni Andreu i Abelló, continuar la seva instrucció a París, allà on bohemis, escriptors, intel·lectuals i poetes conviuen i creen junts. A la ciutat de la llum, hi descobrirà el cor de la cultura europea, el punt de referència de corrents, estils i personalitats, les reflexions i les tertúlies. És allà on coneix Picasso. L'entesa pictòrica de Picasso i Palau Ferré fou tal que d'aquí en sorgí el fet de que els mitjans escrits francesos consideressin al montblanquí com a delfí de l'autor del Guernika. Tot i així, el montblanquí, sempre afirmà que preferia ser el «Palau Ferré número 1» que no pas el «Picasso número 2» com se'l coneixia.

Palau Ferré, fidel a la seva terra, retorna a la Conca, al seu Montblanc inspirador i a la seva gent. Esporàdicament exposa a Londres juntament amb Joan Miró i Antoni Tàpies, però no deixa de pensar en el seu territori com a centre de la seva creació, no per copiar el que veia, sinó per fer-ne la seva interpretació i convertir la seva vila en el propi paradís.

No descurà la societat, els personatges que sense ser un retrat identificatiu, immortalitzà en les seves pintures, personatges vinculats d'alguna manera amb el pintor i amb Montblanc.

En els darrers temps, va fer palesa la seva lluita contra el mercantilisme de l'art, cremant la producció artística com una manera de destrucció simbòlica d'interès crematístic per l'art.

SOFIA MATA DE LA CRUZ ens descobreix *Dos elements possiblement procedents dels Panteons reials de Poblet al Museu Diocesà de Tarragona: figura d'un frare atribuïda a Jaume Cascalls i fragment d'un fris*. Es tracta d'una petita figura que representa a un frare que du una caldereta i uns asperges i un tros de fris amb uns escuts heràldics, cisellats en alabastre i atribuïts a Jaume Cascalls.

Ens apropa a la construcció dels Panteons Reials, quan Pere el Cerimoniós manà construir el seu panteó a Poblet. El projecte començà el 1340, amb l'encàrrec als mestres francesos Aloi de Montbrai i Pere de Guines, però aviat amplià el projecte, amb la construcció dels panteons per les seves esposes i fou llavors quan s'associà a l'obra un nou mestre, Jaume Cascalls, com a col·laborador d'Eloi de Montbrai. Després de diversos endarreriments Jaume Cascalls va assumir en solitari l'obra el 1361, acabant-la el 1385.

La destrucció produïda arran de la desamortització va suposar la pèrdua de part de les escultures, que s'havien salvat en el saqueig de les tropes franceses el 1809 i en el trienni liberal, però que no van poder resistir els efectes de la desamortització. L'espoli i saqueig de les tombes reials va escampar les restes i els fragments arreu de la nau. Les despulles reials foren recollides pel rector de l'Espluga Mn. Antoni Serret els anys 1837-41 i portades a l'església espluguina. Posteriorment, Pedro Gil Moreno de Mora, costejà les caixes on es guardaven i es traslladaren a la Catedral de Tarragona. Finalment, les restes escultòriques que quedaven per la nau, foren portades a Tarragona per la Comissió Provincial de Monuments i posteriorment dipositades al Museu Arqueològic. Dos d'aquests fragments són els que es guarden al Museu Diocesà.

La similitud comparativa entre la figura del frare i les restes dels actuals panteons, fa evident la seva pertinença al conjunt. Presenta rastres de policromia i representa un monjo cistercenc amb l'hàbit, cogulla i tonsura. L'altra peça, el fris, hi destaquen dos escuts heràldics de la Corona d'Aragó i la Casa de Barcelona. Com a particularitat, cal dir que l'anvers d'aquest fris reflecteix una decoració d'època romana, cosa usual a l'edat mitjana pel fet de reaprofitar fragments d'antigues construccions romanes.

JOSEP M. GRAU PUJOL ens dóna notícia d'*Una col·lecció de documents procedents de la família Gili de Vimbodí (segles XVI-XIX)*. Es tracta de la recuperació d'un petit fons documental per Jaume Espelt Roselló en enderrocar una casa a Vimbodí, constituït per dades sobre l'explotació de terres i comerç de bestiar, censals, sous de mossos, procedents de la família Gili de Vimbodí.

Un membre d'aquesta nissaga fou alcalde de Vimbodí, Joan Gili Prenafeta, cosa que aporta un valor addicional al conjunt documental, atès que molts són documents de naturalesa municipal.

Destaca la descripció de la partida de Riudabella pel que fa als conreus, jornals i afrontacions de 1840, vigilància del Bosc de Poblet de 1842, afers sobre la Milícia Nacional als vols de la meitat del segle XIX, etc.

En definitiva, una petita part d'informació històrica que s'ha salvat gràcies a la sensibilitat per la història de Jaume Espelt.

NEUS SÁNCHEZ PIÉ, amb el seu article *Aproximació a una tipologia documental dels fons documentals de l'AHAT. Els Hospitals de Pobres de la Conca de Barberà*, ens fa una descripció de la documentació existent a l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona sobre els hospitals de pobres de la Conca de Barberà durant l'Antic Règim (s. XVI-XVIII), fent referència explícita a tots aquells que no han deixat constància material, però que van existir als nostres pobles.

Comença per uns antecedents remots dels hospitals fins arribar a l'edat mitjana de la mà de les ordes monàstiques i en concret a Catalunya a finals del segle X, arribant al seu ple desenvolupament a la baixa Edat Mitjana. Llocs on s'acollia malalts, peregrins, orfes i desvalguts fins el segle XIX. Descriu el concepte medieval de «pobre» com la persona que no tenia un sostre i mancava de béns. Sovint s'incloïen a orfes, vídues, pelegrins, ancians, impedit, malats i desvalguts en general, persones que necessitaven de l'assistència de la societat, malgrat que el pobre per antonomàsia era el malalt, postergat a no treballar i per tant, impedit per guanyar-se la vida.

Destaca la dicotomia entre el pobre i el ric i la mútua necessitat que tenia l'un de l'altre: el ric necessitava del pobre per redimir els pecats a través de les obres de caritat (almoines, obres pies, sufragar hospitals...) i el pobre necessitava al ric per a subsistir.

Ens descriu a grans trets el funcionament dels hospitals de pobres, similar a tot arreu: L'organització i funcionament requeia en els jurats municipals i el rector, junts nomenaven un col·lector o comptable. Podien tenir també un administrador i disposaven d'unes persones encarregades de la cura dels desvalguts. No faltava un capellà per complir amb les necessitats espirituals. El manteniment econòmic es basava en els censals i les deixes materials dels feligresos i també amb aportacions municipals.

Les fonts que aporten dades sobre l'existència d'aquestes institucions benèfiques les traves en els censals, nomenaments, llevadors de rendes, documentació notarial amb deixes testamentàries, visites pastorals del bisbe als diferents hospitals, Montblanc, l'Espluga, Vimbodí. Tot seguit fa referència als diferents pobles de la Conca on hi ha constància documental d'algun tipus d'establiment de malalts i pobres, malgrat que actualment no n'ha quedat rastre material.

JOSEP M. PORTA i BALANYÀ reflecteix la *Bibliografia sobre la Conca de Barberà (2011-2013)* publicada recentment i JOSEP M. GRAU tanca l'obra amb disset ressenyes bibliogràfiques i amb el Noticiari del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (2012-2013).